

A close-up, high-contrast portrait of Miroslav Kúš. He is wearing a dark, textured hat and a dark jacket over a checkered shirt. The lighting is dramatic, highlighting the texture of his skin and the details of his facial features. The background is a plain, light-colored wall.

BYŤ SLUŠNÝ NESTAČÍ

ROZHOVOR L'UBY LESNEJ
S MIROSLAVOM KUSÝM

Autori: © Ľuba Lesná, Miroslav Kusý, 2019

Editor: Martin M. Šimečka

Fotografie: archív Miroslava Kusého

Fotografia na obálke: Pavel Hroch

Jazyková korektúra: Miroslava Obuchová

Grafická úprava: Miro Čevela

Tlač: FINIDR, s. r. o.

Vydal: © N Press, s. r. o., v roku 2020 ako svoju osemnástu publikáciu

Vydanie prvé

ISBN 978-80-99925-19-0

KNIŽNÁ
EDÍCIA
DENNÍKA

BYŤ SLUŠNÝ NESTAČÍ

**ROZHOVOR L'UBY LESNEJ
S MIROSLAVOM KUSÝM**

Obsah

Rozhovor na poslednú chvíľu	8
Detstvo, štúdiá	11
Verejný filozof	28
Rok 1968	35
Okupácia	43
Normalizácia	50
Pád takmer na dno	55
Charta 77	61
Disent	80
Štátna bezpečnosť	88
Život a tvorba v disente	109
Zlom	134
Život v slobode	154
Výpoveď o našom otcovi, manželovi, dedovi	182
Slušný nestačí	193
Biografie	194

Rozhovor na poslednú chvíľu

Keď som 30. januára 2018 robila pre jednu regionálnu televíziu rozhovor s profesorom Miroslavom Kusým pri príležitosti jeho päťdesiatročného pôsobenia vo verejnom a politickom živote, prekvapilo ma, že hoci veľa publikoval, nikdy nevydal svoje spomienky. Po nakrútení rozhovoru a vypnutí kamier som mu povedala, že je to škoda, pretože jeho spomienky sú pamäťou deštrukcie totalitarizmu. Povedala som mu aj to, že jeho život a tvorba boli príkladným svedectvom postupného narastania kritického postoja voči režimu, ktorý po sovietskej okupácii a následnom nastolení ľživej, amorálnej takzvanej normalizácie prerástol do jeho otvoreného odmietnutia.

Priznal sa mi, že sa už niekoľko ráz pokúsil pamäti napísať, ale za každým uviazol v niektorom detaile a ďalej nepokračoval. Odvetila som, že mu možno pomôže spomínať s niekým ďalším v rozhovore.

„Fajn,“ odvetil a navrhol: „Tak ich urobme spolu.“

Pravdaže som hneď súhlasila – profesor Kusý bol pre mňa prakticky celý môj dospelý život príkladom múdrosti a čestnosti. Vážila som si ho, keď v šesťdesiatych rokoch chodieval ako hosť do rozhlasových rozhovorov o budúcnosti socializmu, ktoré moderoval môj otec. Obdivovala som aj jeho manželku Jolku, pretože obaja doslova hrdinsky zvolili život v súboji so zvráteným režimom, hoci v tom čase bolo nad slnko jasnejšie, že tento súboj nemôžu vyhrať. Napriek neustálemu zatýkaniu a domovým prehlíadkam sa nevzdávali.

A napokon tento súboj vyhrali. Režim padol a profesor Kusý, jeho manželka Jolka, deti Dagmar a Alexandra a ďalší jemu podobní čestní ľudia pokračovali a naďalej nás presviedčali o tom, že život v pravde, tolerancii a rešpektovaní práv toho druhého stojí za to.

Obaja sme vedeli, že ide o posledné chvíle v jeho živote, ale on sa

nevzdával ani vtedy. Zomrel, keď sa naše rozhovory chýlili ku koncu. Niečo ostalo nedopovedané a niečo by možno ešte povedal inak. Som však presvedčená, že to podstatné sa nám v našich rozhovoroch zachytiť podarilo, a to že život človeka je prikrátky na to, aby sa čo len na okamih podrobil lži a nepravosti.

Dodnes som nesmierne vďačná, že som mala to privilégium byť s profesorom Kusým a zhovárať sa o tom, čo prežil. A je pre mňa ctou posunúť jeho zážitky a postrehy čitateľom.

Luba Lesná

Gymnazista. Gymnázium si musel od mamy vyprosiť.

Detstvo, štúdiá

Spomienky na Bratislavu

Pochádzate z Bratislavy?

Otec pochádzal z Bobrovca pri Liptovskom Mikuláši a mama od Prievidze. Otec prišiel do Bratislavy za prácou. Bol tesár a majstrovsky ovládal všetky stavebné remeslá. Mama bola stavebná robotníčka. Zoznámili sa v Bratislave. Keď sa vzali, v dvadsiatych rokoch si svojpomocne postavili dom na Halašovej ulici v štvrti Emyháza, dnes sa volá Zátíšie. Podľa všetkého ho stavali bez rád architekta, len tak, čo videli v okolí. Bol dosť nepraktický. Tam som sa narodil 1. decembra 1931 a tam som vyrástol. Pamätám sa, keď v septembri 1937 zomrel prezident Masaryk. To bol môj prvý dojem z verejného života.

Vraj ste v detstve pásli kozy. Je to pravda?

Je to tak. V mojich spomienkach je to odporné zviera. Keď sa otočíš, tak sa ti bleskovo stratí. Do večera ho nenájdeš, a keď prídeš domov bez kozy a vytrpíš si svoje, vtedy koza príde slávnostne domov sama a vyškiera sa ti odpornými žltými očami.

V čom bolo vaše detstvo iné, než aké majú dnešné deti?

Celá doba bola iná. Napríklad neboli mobily, telefóny mali len nóbl rodiny alebo na uliciach boli také špeciálne búdky, v ktorých boli namontované telefónne prístroje. Keď si tam vhodil mincu, začalo to fungovať, ale len jednu minútu, potom bolo treba vhodiť ďalšiu mincu. A niekedy ani nie.

Ako sa chodilo do školy? Bolo to ďaleko?

Do základnej Masarykovej chlapčenskej školy som chodil na Tehelnom poli. Z domu to bolo dosť ďaleko, cez pláne a obrovskú

lúku okolo kasární. Peši, samozrejme. Iná možnosť nebola. Vedľa bola taká istá budova, tiež Masarykova škola, ale dievčenská. Tam sme prístup nemali.

Neskôr na tej lúke postavili Ľudovú štvrť, ktorá funguje doteraz. Do prvej triedy ma ešte vodil dedo, na ktorého si veľmi nespomínam, viem len, že to bol veľký dobrák. Od druhej triedy som už chodil do školy sám, bolo to po celé roky vždy veľké dobrodružstvo.

Pri kasárňach sme sa zabávali s vojakmi. Zakaždým sme od nich žobrali meltu lisovanú s cukrom do malých kociek. Jedli sme to ako cukríky. Pýtali sme od nich aj vojenský chliebík, malý neslaný bochníček. Cez cestu bola rozostavaná štvrť, ktorá sa dodnes volá Nová doba. Boli tam vyhlbené obrovské základy a to bolo pre nás hotové eldorádo. Tam sme sa skrývali a naháňali.

A tá veľká lúka, na ktorej dnes stojí Ľudová štvrť, bola samý kopček a jarok, tam sa skrývali milenci, teda hlavne vojaci z blízkych kasární. Chodili sme ich špehovať. Nemali to radi a hádzali po nás kamene.

A na Kuchajde boli aj močiare. Tie sa časom vyhlbili, vytvorilo sa štrkovisko a neskôr jazero. K močiarom sme tiež chodili. Iba my sme vedeli, ktorými chodíčkami sa dalo cez močiare prejsť.

Ako sa vám darilo v škole?

V ľudovej škole ma učil jeden učiteľ, ktorý chodil do školy v gardistickej uniforme. Raz na mňa ukázal prstom a povedal: To je syn komunistu, na toho si dávajte pozor.

Odkiaľ to vedel?

Neviem. Napriek tomu ma iný učiteľ, presnejšie môj triedny, z tej istej školy odporučil na gymnázium. Zavolať si mojich rodičov, pretože v robotníckych rodinách nebolo zvykom posielat deti študovať.

Gymnázium som si doma vymodlil, mama vôbec nebola nadšená. Presvedčil ju môj triedny a úspešné absolvovanie prípravného kurzu, konaného v Ymke. Navštevoval som ho načierno, bez vedomia rodičov. Odtiaľ si pamätám aj svoju prvú lásku. Chodila do toho istého kurzu ako ja a po jeho skončení utekala domov. Doslova

a celou cestou. Prenasledoval som ju, ale v diskkrétnej vzdialenosti. Myslím si, že som ju nikdy ani neoslovil.

Pohovory som zvládol a dostal som sa na gymnázium na Grösslingovej ulici. Prijali ma tam bez problémov aj napriek tomu, že otec sedel za komunistickú propagandu. Fašistický štát nemal ešte v tom čase natoľko prepracované politické kádrovanie ako neskôr komunisti. Počas slovenského štátu to bolo prvé štátne gymnázium.

Do gymnázia som potreboval mesačnú známku na električku. Keď mi ju mama na mesiac odmietla zaplatiť, lebo som niečo vyviedol, mal som chodiť peši. Takých desať kilometrov. Cestoval som teda načierno, vždy vo dverách pripravený vyskočiť. Z tých električiek sa to ešte dalo. Pokiaľ sa ešte len rozbiehala, bola to zábava. Keď už bola vo švungu, šlo o život. Ale revízor sa blížil, nebolo čo rozmýšľať. Párkrát som sa takto vytĺkol, našťastie len s odreninami. Autá jazdili zriedka a pomaly, na uliciach sa dal hrať futbal. Poštu roznášali uniformovaní poštári dvakrát denne a balíky nám vozili poštárske koče, v záprahu dva kone. Naskočil som na zadný stupienok a viezol sa. Keď ma poštár zbadal, šľahol ma bičom. Štípalo, ale stálo to za to.

Pivo po krčmách rozvážali povozmi štajeráky, mocné kone, pred ktorými sme mali rešpekt. Keď mali zlú náladu, hrýzli. Pili aj pivo. Kočíš občas vyšiel z krčmy a niektorému priniesol pollitrák. Počkal, kým sa zbehlo obecenstvo, a nechal si zatlieskať.

Aké máte spomienky na samotné gymnázium?

Vládol v ňom duch klasického gymnázia ešte z čias Rakúsko-Uhorska. Mali sme jedenásť rokov, keď sme nastúpili na gymnázium, a učitelia nám vykali. Dodnes si pamätám francúzštinárku Fiedlerovú. Slovenčinu nás učila pani profesorka Felberová, ktorej manžel bol komunistickým funkcionárom. Na gymnázium na Grösslingovej som chodil len dva roky, potom sme vzhľadom na bombardovanie museli odísť z Bratislavy.

Ochotnícke divadlo

Naozaj ste ako dieťa nepocítovali nástup ľudáctva a neskôr fašistického štátu?

Je pravda, že atmosféra v Emyháze sa radikálne zmenila. Dovtedy išlo o takpovediac internacionálne proletárske spoločenstvo. Naši susedia boli z jednej strany židovská rodina, oproti žili Česi, Nemci, Rómovia. Blízko nás mal bulharský zeleninár pole. Bez problémov sme všetci spolunažívali, nikto neregistroval, kto je akej národnosti. Obaja moji rodičia vedeli slušne po maďarsky, pretože chodili do maďarských škôl. Slovenské za ich detstva ani neboli. Fungovalo susedské spoločenstvo, ľudia sa v sobotu popoludní a v nedeľu schádzali na lúke, robili sa pikniky, decká sa hrali. Lenže s nástupom ľudáctva sa to začalo meniť. Jeden náš sused, ktorý bol mestským zametačom, sa stal gardistom. Zrejme mal pocit podradenosti oproti ostatným susedom, ktorí boli remeselníkmi, a tento komplex kompenzoval tým, že vstúpil do Hlinkovej gardy. V nedeľu si obliekol gardistickú uniformu, dal si pár pohárikov a potom chodil po uliciach a vykrikoval: Aj ty pôjdeš odtiaľto, vás Čechov vyhodíme, vás Židov pošleme do plynu.

Prostredníctvom neho som sa dozvedel, že niekto je Žid a niekto je Čech. No a za slovenského štátu sa už začalo s vystáňovaním Čechov. U nás v robotníckej štvrti síce až natoľko nie, to vystáňovanie sa vzťahovalo najmä na českú inteligenciu, ale predsa už bolo cítiť napätie.

Prečo otec vstúpil do komunistickej strany?

Bol robotník, prostý človek, jeho príslušnosť motivovalo už jeho sociálne zaradenie. Lenže v našej rodine neplatila stranícka disciplína, ktorá by mamu zaväzovala podriaďiť sa otcovi. Bola sociálna demokratka. Dokonca pôsobila v nejakom ženskom odbore sociálnych demokratov, hrala amatérske divadlo a venovala sa osvetovej činnosti v Emyháze.

Mama bola úžasne životaschopná. Bola nadaná, ale jej rodičia nemali peniaze, aby ju poslali do školy. Jej otec, môj dedo, oslovil

svojho svokra, nech im pomôže s peniazmi na štúdium detí, ale nepochodil.

Mama sa zo stavebnej robotníčky vypracovala najprv na kuchárku na Heydukovej ulici v Charitase, potom bola vedúcou skladu v akomsi internáte. Vzdelávala sa sama, až napokon začala robiť v osvetovom stredisku a neskôr sa dokonca stala riaditeľkou Žive-ny. A popritom neprestávala hrať a neskôr aj viesť amatérsky súbor.

Ochotnícke divadlo?

Áno. Ešte stále stojí rodinný dom v Ludovej štvrti, ktorý sa postavil počas slovenského štátu, kde jej ochotnícky súbor pôsobil. Spamäti dávala dohromady akési rozprávky pre dospelých, romantické príbehy. Mama robila aj režisérku – bez akejkoľvek znalosti, iba podľa svojich predstáv.

Napísala kopu scenárov, najmä dramatisácie, napríklad Dobšinského rozprávok, či románov z takzvanej červenej knižnice. A popritom napiekla, navarila, starala sa o rodinu. Otec ako tesár vyrábal kulisy.

Aj vy ste si zahrli v jej divadle?

V tomto nie, bol som už na vysokej v Prahe. Ale keď sme boli evakuovaní v Opatovciach nad Nitrou, hral som dážď. Nad javiskom pod stropom bola zakrytá drevená lata, po ktorej som chodil s krhlou a polieval dievčinu, ktorá sa dolu na javisku prechádzala s rozťahnutým dáždnikom nad hlavou. Ale polial som si aj tú latu, pošmykol som sa a spadol som na javisko. Mal som búrlivý aplauz. To je moja najslávnejšia divadelná príhoda.

Otec vo väzení

Otec nehrával?

Nie. Počas slovenského štátu ho zatvorili, pretože v štyridsiatom druhom roku pracoval v rámci istej ilegálnej skupiny a na 1. mája roznášal a lepil letáky. Mama v tom bola tiež zapletená, ale ju nezatvorili, pretože mala malé deti. Bola síce odsúdená, ale k výkonu

trestu nedošlo. Advokát jej hneď povedal: Nebojte sa, pani Kusá. Vás sa to netýka.

Gardisti sa ešte nenaučili, že sa dá zatvoriť aj ženu, ktorá má malé deti.

Otec sedel vo vyšetrovacej väzbe v budove Justičného paláca v Bratislave a po odsúdení rok v Ilave. Keď ma o takmer štyridsať rokov neskôr opakovane zatvárali do vyšetrovačky v tom istom „justičáku“, vymieňali sme si s otcom skúsenosti. Ťažko niesol, že sa zo mňa stal väzeň.

Zmenilo sa niečo v Justičnom paláci za tých štyridsať rokov?

Áno, ale k horšiemu. Väznica je v zadnej časti budov, je tam aj veľký väzenský dvor. Za slovenského štátu si väzni na dvore pestovali záhony kvetín a zeleniny.

Za mojich čias tam už boli nastavané päťmetrové betónové múry. Tie vytvorili úzke priestory plné prachu a bez kúska slnečného svetla. Tam sme sa prechádzali. Žiadna zelenina, žiadne ovocie, žiaden vzájomný kontakt medzi väzňami.

Otec sa tam naučil rôzne veci, napríklad recitovať dlhé úryvky z Hviezdoslava. A hoci dostal rok kriminálu, keď prišli Vianoce, podmienčne ho prepustili o dva mesiace skôr, lebo mal doma ženu a malé deti. Musel ostať v Bratislave pod dozorom, nasadili ho do odpratávacích čiat, ktoré čistili sutiny po bombardovaní. Taký bol slovenský fašistický kriminál. Nevedeli pracovať s odbojármi.

Ale so Židmi to vedeli.

Áno, s inou skupinou ľudí to vedeli.

Ostal komunistom až do konca svojho života?

Áno. Bol naivným komunistom.

Útek do Opatoviec

Ako ste sa dostali do Opatoviec?

Vedľa Emyházy bola pobočka Apollky, vyrábala sa tam petrolej. Na rohu Halašovej, kde sme bývali, bola nádrž s miliónmi litrov

petroleja a tá sa stala terčom bombardovania. Keď Američania začali s náletmi na Bratislavu, trávili sme celé noci v našom kryte, teda vo vyhĺbenej jame v pivnici. Mama sa preto po niekoľkých dňoch rozhodla, že musíme z Bratislavy odísť. Zobrala decká, kozu a bicykel, nastúpili sme do vlaku a odcestovali do Opatoviec. Otec musel ostať v Bratislave na nútených prácach a staral sa o nášho suseda, starého pána Herzfelda, ktorý bol zlatníkom a hodinárom. Ale v tom čase už bol na vozíku. Otec ho nosil dolu bez vozíka do nášho krytu. A po bombardovaní ho odniesol k nemu domov. Mali sme vedľa seba brány.

A keď sme počas slovenského štátu mali zásobovacie problémy, mama sa vybrala na južné Slovensko – alebo ako to volala: „na Maďary“ – s nejakým oblečením, ktoré vymieňala za múku, klobásu či slaninu.

Pána Herzfelda nedeportovali do koncentráku?

Neviem prečo, ale nie. Po vojne dal otcovi na pamiatku doxovky, vreckové hodiny na retiazke. Tesne po oslobodení otec stretol Rusa, ktorý sa ho spýtal: Skoľko časov? Otec vytiahol svoje krásne hodinky od Herzfelda a Rus mu ich vzal. Postážoval sa pánovi Herzfeldovi a ten mu dal druhé. Také isté.

Doteraz ich mám ja. Už mali zlomenú polos. Po roku 1989 som veľa cestoval a nosil ich so sebou do Švajčiarska a Nemecka, či sa dajú opraviť. Povedali mi, že nie, lebo také súčiastky sa už nevyrábajú.

Ale v Bratislave mám automechanika, ktorý ako amatér opravuje aj hodinky. A ten mi ich opravil za dvadsať eur. Idú doteraz. Len ich nepoužívam, pretože ich treba každý deň natahovať. A kto dnes natahuje hodinky? Zleniveli sme.

Prečo vás mama vzala práve do Opatoviec nad Nitrou?

Jeden mamin brat tam mal mlyn a ďalší dvaja bratia mu s ním pomáhali. Tam som prežil aj Povstanie a bombardovanie Prievidze, ktorá je päť kilometrov od Opatoviec. Lenže okolie Prievidze a samotná Prievidza boli povstaleckým územím len krátky čas. Po potlačení Povstania tadiaľ prechádzali nemecké vojská.

Nemali ste strach?

My decká nie. Brali sme to skôr ako dobrodružstvo. Nemeckí vojaci potrebovali niekoho na pomocné práce, na zviňovanie telefónnych šnúr. Chlapov nebolo, len ženy a deti, preto nás, už vyspelejších chlapcov, na to nahovárali. Lenže keď istý nemecký poddôstojník chcel zobrať mňa, mama ho okamžite spacifikovala. Nepustila ma a tak naňho nakričala, že odišiel preč. Nemala pred uniformou žiaden rešpekt. Nezlakla sa ani nemeckého vojaka vo frontovej línii.

V dedine v tom čase neboli žiadni partizáni?

Bolo zopár mužov, ktorí sa pridali k Povstaniu. A keď sa vracali domov, nemeckí vojaci ich zastrelili. A ešte prešli nejaké rumunské vojská cez Opatovce. Po prechode frontu ktosi z revolučného národného výboru poslal nás chlapcov zbierať patróny a nevybuchnuté míny. Našťastie, nikomu sa nič nestalo a čosi sme aj pozbierali. A v lese pri jednom čistení sme narazili na Rumunov. Boli mŕtvi.

V apríli 1945 Opatovce a Prievidzu oslobodili Rusi. V Prievidzi sa zriadilo gymnázium. Malo to výhodu, že za dva mesiace som absolvoval celý štvrtý ročník. Bolo to ako vo verneovke – desať mesiacov prázdnin a dva mesiace školy.

Po vojne

Čo bolo po vojne?

V júni v roku 1945 sme sa vrátili do Bratislavy. Na ceste sme všeličo zažili, pretože s nami išla aj naša koza, náš dôležitý zdroj obživy. V Zbehoch bol zbombardovaný most, preto sme sa aj s kozou dramaticky dostávali cez Váh na vlak do Bratislavy.

Náš dom na Halašovej ostal neporušený, takže sme sa doň mohli bez problémov nastáhovať. Nastúpil som už na gymnázium oproti zimnému štadiónu. Dramaticky rýchlo sa menili všetky názvy ulíc a inštitúcií. Pôvodne sa moje gymnázium nazývalo jezuitské, po vojne sa zmenilo na Tretie štátne gymnázium a neskôr na

Gymnázium V. I. Lenina. Učili nás tam bývalí partizáni. Jaro Šolc, jeden z nich, ma učil chémiu. Bol veľmi tvrdý. Neskôr sa stal manželom Hany Ponickéj. A mojím kamarátom. Ale ostali tam učiť ešte aj jezuiti. Chvíľu trvalo, kým si režim vytvoril prísnu kádrovú politiku. Riaditeľom gymnázia bol bývalý partizánsky veliteľ Jozef Hagara. Prvé, čo nám na gymnáziu zariadil, bola fajčiareň. Dovtedy som nefajčil, ale na gymnáziu som začal, keď už sme mali fajčiareň. Fajčiť sa vtedy vlastne patrilo.

Partizán išiel príkladom.

Bolo priam treba chodiť do fajčiarnie.

A bola to doba, ktorá vyvolávala rôzne nádeje. Politické procesy sa ešte nerozbehli, cítili sme silnú potrebu diskutovať. Na gymnáziu sme mali rôznorodé názorové skupiny. Ja som predstavoval ľavicu, ale boli tam aj deti katolíkov. Ešte sme nepocítovali zábrany, alebo dokonca strach vyjadriť svoj názor, práve naopak, pamätám si nekonečné diskusie dospievajúcich detí. Aj sme tvrdo kritizovali našich učiteľov.

Pamätáte si na niektorého učiteľa jezuitu?

Pravdaže. Profesor Kumorowitz, ktorý nás učil matematiku, bol jezuitským kňazom. Neskôr ho komunisti dali do pracovného tábora, ale omilostili ho, pretože ho potrebovali. Dokázal totiž ozvučiť pražský štadión pre spartakiádu. Išlo o zložitý technický problém, pretože zvuk sa šíri istou rýchlosťou, ktorá však nie je dosť veľká na to, aby obsiahla celý veľký strahovský priestor naraz. Zvuk prichádzal rôzne, lenže z reproduktorov musel zaznieť naraz, inak by bolo po spartakiádom efekte a nastala by kakofónia. Preto bolo treba reproduktory načasovať tak, aby zazneli v tom istom zlomku sekundy. Profesor Kumorowitz neskôr ozvučoval aj moskovský štadión Lužniki.

Váš otec sa ako predvojnový komunista nestal po februári 1948 funkcionárom?

Povýšili ho. Stal sa riaditeľom istého stavebného podniku. Bol na to hrdý, čoskoro však zistil, že to nie je preňho. Musel sa napríklad učiť azbuku, čo chápal ako neprekonateľnú prekážku. Ani inak mu

manažérska funkcia nevyhovovala. Povedal mi: Ja ako tesár rozumiem tomu, čo robím, ale tu sa mi smejú moje úradníčky.

Vrátil sa k remeslu a stal sa palierom. V tejto práci bol perfektný.

S takým poctivým postojom bol skôr výnimkou, či nie?

Mnohí zostali vo svojich funkciách. Otec mi o tom rozprával. Zostali tam na smiech svojim podriadeným, ale aj ako trest pre stavebníctvo.

Začali ste písať už na gymnáziu?

Najprv len básničky. Tuším v Matičnom čítaní mi vyšla prvá báseň, venovaná navrátilcom. To mohlo byť tak okolo roku 1946, mal som pätnásť rokov. Ešte aj na univerzite som skladal príležitostné básničky či skôr texty pesničiek. Napríklad pred jednou skúškou z filozofie som v Prahe spieval:

Byl pátek, nešťastný den, ach, šestýho června,

já duševne zhroucen, třesoucí kolena.

Filosofie dravá, proč mi kazíš mládí?

Proč mě chceš pohltil, když mě jaro svádí?

Štúdium v Prahe

Prečo ste chceli študovať filozofiu?

Triedny učiteľ v maturitnom ročníku profesor Stračár mi to navrhol. Lenže v Prahe sa otvárala Vysoká škola politických a hospodárskych vied, ktorá bola pokračovaním známej obchodnej akadémie, a ponúkli nám, že sa môžeme prihlásiť aj tam. Tak som to skúsil. Komunisti sa z obchodnej akadémie rozhodli vytvoriť elitnú vysokú školu pre vybrané kádre, z ktorých budú neskôr politici a diplomati. Akademik a známy politický ideológ Ladislav Štoll bol jej rektorom. Vzhľadom na neho školu prezývali aj Štolverk.

Bol som správny káder z robotníckej rodiny, môj otec bol komunistom ešte z tridsiatych rokov, hoci ja sám som vtedy ešte v strane nebol.

Študoval som na tejto škole teoretickú filozofiu, ale po dvoch ro-